

Про організовану і самостійну діяльність дітей у закладі дошкільної освіти

Організована навчально-пізнавальна діяльність у дошкільному закладі не обмежується самими заняттями як найбільш відомою і популярною організаційною формою. **Основними її формами є:**

- заняття різних видів;
- гурткова (секційна, студійна) робота;
- індивідуальна робота навчально-пізнавального спрямування у повсякденні;
- організовані дидактичні ігри у повсякденному житті;
- екскурсії у природне і соціальне довкілля, спостереження у повсякденні;
- елементарні досліди, пошукові ситуації у повсякденному бутті та ін.

Кількість і тривалість занять поступово, з дорослішанням дітей зростають:

- для дітей 3-го року життя – 1-2 заняття на день по 10-15 хв.;
- для дітей 4-го і 5-го року життя – 1-2 заняття на день відповідно по 15-20 і 20-25 хв.;
- у старшому дошкільному віці – 2-3 заняття на день впродовж 1-1,5 годин щодня, по 25-30 (для дітей 6-го року життя) і 30-35 хвилин (для дітей 7-го року життя).

Найбільш сприятливий час для залучення дітей до організованих занять з огляду на закономірності у зміні працездатності, активності дитячого організму, особливості перебігу уваги, процесів пам'яті й мислення дітей - це період у ранкові години від 9.00 до 11.00. З урахуванням конкретної ситуації окремі заняття можна переносити на II половину дня або одразу плануватися на цей період.

- Враховуючи специфіку упорядкування матеріалів програми "Дитина», та вимог Базового компоненту дошкільної освіти більш відповідним передбаченим у ній освітнім напрямом розвитку було б визначення видів занять за такими напрямками:
- з фізичного розвитку (тобто фізична культура, валеологічне виховання);
- з пізнавального розвитку (ознайомлення з навколишнім, природою, логіко-математичний розвиток);
- з мовленнєвого розвитку (в т.ч. з навчання елементів грамоти);
- з художньо-естетичного розвитку (образотворча та музична діяльність) тощо.
- Можливі, й інші варіанти умовних назв занять за даним критерієм їх класифікації виду.

За дидактичними цілями розрізняють такі види занять:

- на повідомлення нової інформації, формування нових знань і умінь;
- на закріплення знань і раніше отриманих умінь, систематизацію накопиченого досвіду;
- мішані заняття, що поєднують повідомлення нових знань, формування нових умінь із повторенням, закріпленням, систематизацією і застосуванням набутих знань, умінь, навичок.

За способом організації дітей заняття бувають:

- фронтальні (загально-групові), що проводяться одразу з усією групою дітей;
- підгрупові (в окремих методичних джерелах їх називають груповими), для яких дітей організують по 8-15 залежно від загальної кількості малюків у групі, частіше розподіляючи групу на 2 підгрупи, переважно орієнтуючись на інтереси, ситуативні бажання, здібності, інші суб'єктивні й об'єктивні чинники;

- індивідуально-підгрупові (індивідуально-групові), на яких діти об'єднані по 4-8, чим забезпечується й можливість здійснення диференційованого та індивідуального підходів;
- індивідуальні, що проводяться як з окремими дітьми (по 1), так і з маленькими підгрупами по 2-4 малят, яких частіше об'єднують для спільної індивідуальної навчально-розвивальної роботи за подібністю необхідних освітніх впливів.

Індивідуальних занять з різних змістових напрямів першочергово потребують діти раннього віку (особливо I-го р. ж.), новачки у групах в період адаптації, діти після довготривалої відсутності в дитсадку, ті, хто відрізняється низькою працездатністю чи уповільненим сприйманням, має вади психічного чи фізичного розвитку, педагогічно занедбані та обдаровані діти.

За специфікою поєднання і використання методів, прийомів, засобів навчання виділяють такі види занять:

- комбіновані. Для їх проведення застосовується певна комбінація наочних, словесних, практичних методів і прийомів, різних засобів навчання – вправ, ігор, іграшкової, предметної, ілюстративної наочності, літературних, музичних творів тощо – залежно від віку вихованців, поставлених дидактичних, розвивальних, виховних цілей, змістового наповнення конкретного заняття із конкретною групою/підгрупою дітей. Такий характер можуть мати заняття з будь-якої лінії розвитку;
- ігрові та сюжетно-ігрові. На ігрових заняттях весь комплекс освітніх завдань вирішується за допомогою спеціально підібраних ігор (дидактичних, рухливих, елементів ігор-театралізацій, драматизацій, конструкторсько-будівельних та інших) чи ігрових вправ, які до того ж можуть бути об'єднані спільною темою, сюжетною лінією. Послідовність ігор визначається їхнім змістом та певними методичними закономірностями побудови того чи іншого заняття з пізнавального, фізичного, мовленнєвого, соціально-морального розвитку та інших ліній. Сюжетно-ігрові (сюжетні) заняття відрізняються насиченістю ігровими ситуаціями, сюрпризними моментами, імітаціями та іншими ігровими прийомами подачі, закріплення, узагальнення програмового матеріалу. При цьому всі заплановані на дане заняття види роботи з дітьми, відібрані методи, прийоми і засоби підпорядковуються єдиному сюжету. В основу сюжету можуть бути покладені улюблені літературні твори, дитячі кіно- і мультфільми, реальні й вигадані ситуації дитячого буття. При цьому слід знати, що ігри, ігрові вправи як методи і засоби розвитку, навчання і виховання та різні ігрові прийоми застосовуються на заняттях будь-якого типу в усіх вікових групах у такому співвідношенні з іншими методами, прийомами і засобами, яке доцільне для конкретного віку. Їхня питома вага поступово зменшується від раннього до старшого дошкільного віку. Важливо не перетворювати навчально-пізнавальну діяльність на гру і зберегти її як таку, з усіма властивими їй особливостями, функціями;
- домінантні – заняття, у яких домінують певні засоби розвитку, навчання і виховання чи види діяльності. Така домінанта заняття визначається, як правило, певними домінантами в його освітніх завданнях.
  - **Організована трудова діяльність дошкільників** має велике розвивально-виховне значення впродовж усього дошкільного дитинства, хоча суспільної значущості набуває значно пізніше – у дорослому віці. Праця як вид діяльності приваблює дошкільників завдяки таким чинникам: прагнення до самостійності, про яке дитина заявляє вже на 3 році життя, та інтерес до життя і праці дорослих, схильність до наслідування і згодом - досягнення продуктивного результату діяльності.
  - Саме організована трудова діяльність дітей дошкільного віку здатна забезпечити формування у них елементарної готовності до праці, яка виявляється у позитивному ставленні до дорученої або самостійно обраної справи, інтересі до неї, зацікавленості в успішному виконанні. Даний аспект особливо актуальний у

зв'язку із підготовкою дошкільників до систематичного шкільного навчання й упровадженням обов'язкової дошкільної освіти дітей 5-6 (7) - річного віку.

Зазначені види організованої трудової діяльності реалізуються у таких організаційних формах освітньої роботи:

- трудові доручення;
- чергування;
- колективна праця.

Доручення використовуються на кожному віковому етапі в усіх видах праці, протягом усього дня. Вони, як правило, надходять від дорослого, різноманітні за складністю (прості, складні), способом організації дітей (індивідуальні або спільні), часом виконання (короткотривалі, епізодичні, довготривалі). Вихователь пропонує дітям різні за змістом доручення: пов'язані з іграми, організацією занять і побутових процесів, виконанням окремих прохань дорослих або дітей.

Чергування як більш складна форма організації праці у порівнянні з дорученнями запроваджуються з 5-го року життя. З урахуванням вікових та індивідуальних можливостей діти поступово залучаються до чергувань у куточку живої природи, по заняттях, в їдальні, ігрових осередках та ін. На початковому етапі чергування організуються як праця дітей поруч за визначеним педагогом колом обов'язків і дій, а в подальшому дітей привчають самостійно домовлятися про розподіл завдань й нести спільну відповідальність за кінцевий результат.

Самостійний, вільний тип діяльності - це специфічний спосіб організації життєдіяльності дітей, яка розгортається у час, вільний від організованих форм освітньої роботи (в ранкові та вечірні години, на прогулянках, в інші періоди дозвілля), як правило, з ініціативи та за бажанням малюків. У діяльності такого типу діти самі визначають цілі, завдання, засоби і план втілення свого задуму, виявляють самоконтроль, самоаналіз і самооцінку виконання.

Необхідність діяльності самостійного типу зумовлюється природною потребою дошкільника в інтимізації буття, у можливості не тільки усамотнюватися, а й мати час, який можна використати на власний розсуд, залишившись без прямого контролю з боку дорослого, а також самостійно закріпити вже набутий досвід, проявити чи певною мірою перевірити рівень своєї компетентності та самоствердитися.

Самостійна діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі носить як індивідуальний, так і груповий (колективний) характер, коли дитина сама реалізовує власний інтерес, задум в обраному виді діяльності, або об'єднується з іншими дітьми за спільністю бажань, намірів, планів, уподобань та за взаємними симпатіями.

За типом самостійної, вільної діяльності можуть розгортатися різні види специфічної дитячої діяльності: ігрова, пізнавальна, трудова, художня (образотворча, музична, музично-ритмічна, театралізована, художньо-мовленнєва), комунікативно-мовленнєва, рухова тощо.

Організаційні форми такого типу діяльності різних видів визначаються як самостійна ігрова, самостійна пізнавальна, самостійна трудова, самостійна художня, самостійна комунікативно-мовленнєва, самостійна рухова діяльність. Саме ці форми освітньої роботи з дітьми у повсякденні знаходять відображення у календарних планах роботи вихователів. Самостійна діяльність у бутті дошкільників нерідко має синтетичний характер. Поєднання різних видів діяльності дозволяє дітям повніше мобілізувати свій руховий, мовленнєвий, художній та інший досвід.

Одними з основних проявів змістовної самостійної діяльності високого рівня є уміння дітей зайняти себе у вільний час різноманітними видами діяльності, мотивувати свою діяльність, підготувати потрібне для його реалізації приладдя, іграшки, матеріали, об'єднатися з товаришами для спільного виконання наміченого, домовитись про розподіл обов'язків чи ролей, довести задумане до кінця, адекватно оцінити отриманий результат. Змістовна самоорганізована вільна діяльність налагоджується поступово, по мірі

дорослішання дітей і набуття ними досвіду, самостійності, ініціативності, креативності та інших особистісних базових якостей (водночас, саме вільна, нерегламентована діяльність сприятлива для формування цих якостей)

Зміст і рівень будь-якої самостійної діяльності залежать від ряду чинників, першочергове місце серед яких посідають:

- досвід дітей у володінні певним видом діяльності, їхня життєва компетентність взагалі;
- наявність розвивального предметно-ігрового, природного, соціального середовища, врахування простору власного "Я" кожного малюка;
- грамотне, компетентне керівництво з боку дорослого.

Ігровий, художній, руховий досвід, досвід спілкування, експериментування та ін. як складові життєвої компетентності дітей формуються у процесі як поступового накопичення життєвих вражень, позитивних емоцій, так і набуття знань, необхідних умінь, навичок діяльності, вироблення певних ставлень, оцінок, інтересів тощо. Найбільш сприятливі умови для цього створюються у різних формах організованої педагогом діяльності. Ось чому необхідно посилити увагу до якісного проведення, насичення освітнім змістом не лише навчально-пізнавальних занять, а й таких форм роботи у повсякденні, як спостереження, екскурсії, бесіди і розмови, різноманітні ігри, індивідуальна й гурткова робота, організація елементарних дослідів, чергувань, колективної праці, побутових процесів та ін.

Непідготовлені до певного виду діяльності діти не можуть заповнити своє дозвілля цікавою справою, сприятливою для саморозвитку, навіть маючи вільний час, достатню кількість іграшок і залишаючись без опікування та контролю з боку дорослого. Неможливе самовиявлення дітей при несформованості у них достатнього запасу спеціальних знань, базових умінь і автоматизованих навичок, а також при відсутності навичок самоорганізації (визначитися з планами і задумами, вибрати зручне місце для самостійних занять, підготувати потрібні іграшки, матеріали чи обладнання та інше), уміння домовлятися з партнерами про спільну діяльність, розподіляти ролі чи обов'язки, обговорювати хід та результати, мотивувати власні оцінки, проектувати перспективи продовження розпочатої справи, звертатися за допомогою, порадою тощо.

Інтернет ресурси:

1. Лист МОН «Організація дошкільної освіти у 2025/2026 н.р.» [Лист МОН № 1/17853-25 від 28.08.2025.](#)